

PIOTR KOŁTUNOWSKI

PROPAGANDOWE PRZYGOTOWYWANIE AGRESJI HITLEROWSKIEJ Z LAT 1940—1941 W „KRAKAUER ZEITUNG”

Opracowanie to jest próbą zwięzłego ukazania problemu propagandowego przygotowania niemieckiej opinii publicznej w Generalnym Gubernatorstwie do mających nastąpić aktów agresji hitlerowskich sił zbrojnych w latach 1940—1941. Bazą źródłową, wykorzystaną pod kątem zasygnalizowanej problematyki, są wybrane roczniki „Kraukauer Zeitung” oraz analogiczne wycieczne Ministerstwa Propagandy Rzeszy (PROMI) wysyłane do odpowiednich placówek propagandowych w Niemczech, a także w krajach okupowanych. Wycieczne te w formie dyrektyw otrzymywały również redakcje gazet niemieckojęzycznych, w tym wychodzący w Krakowie od 13 listopada 1939 r. do 17 stycznia 1945 r. wymieniony dziennik „Kraukauer Zeitung”, mający swe mutacje nazwane „Warschauer Zeitung” i „Lemberger Zeitung”. Wymienione gazety wplecione były w system propagandy hitlerowskiej. Ich analiza dać może zatem obiektywny sąd na temat sposobów indoktrynacji społeczeństwa niemieckiego przez goebbelsowski aparat propagandowy. Spośród wielkiej liczby aktów agresji, do których przygotowywano naród niemiecki, wybrano tylko niektóre. Są to: agresja na Danię i Norwegię, najazd na Francję i kraje z nią sąsiadujące, tzw. bitwa o Anglię, agresja na Bałkany oraz napad na ZSRR.

Przygotowując niemiecką opinię publiczną w GG do mających nastąpić aktów agresji, propaganda hitlerowska wykorzystywała zaistniałe fakty i zdarzenia oraz starała się je na swój sposób interpretować. Ważne jest tu spostrzeżenie, że pewne zdarzenia, występujące przed agresją, funkcjonowały w propagandzie jako specyficzne punkty zaczepienia, służące regulacji napięcia oraz niejednokrotnie maskowaniu agresji.

PROPAGANDA PRZED AGRESJĄ NA DANIE I NORWEGIE

Pomijając propagandę następczą, której tematem była wojna polsko-niemiecka z września 1939 r., agresja na Danię i Norwegię jako pierwsza stała się przedmiotem propagandy uprzedniej „Kraukauer Zeitung”. W propagandowym przygotowywaniu agresji na te dwa kraje skandynawskie omawiana gazeta poświęciła najwięcej uwagi trzem głównym, zaistniałym ówczesnie, zdarzeniom. Były to: incydent ze statkiem niemieckim „Altmark” z lutego 1940 r., wystosowanie not dyplomatycznych przez brytyjskie MSZ do rządów Danii i Norwegii oraz zaminowanie wód terytorialnych tych krajów przez

marynarkę angielską. Dwa ostatnie fakty miały miejsce w przeddzień inwazji hitlerowskiej.

Incydent z okrętem niemieckim „Altmark”, mający miejsce 16 lutego 1940 r.¹, spowodował, iż temat skandynawski, omawiany dotychczas bardzo powściągliwie, wszedł na pierwsze strony prasy niemieckiej, w tym „Krakauer Zeitung”. Przechwycenie „Altmarku” przez brytyjski okręt wojenny „Cossac” miało skutek polityczny i propagandowy. W pierwszym przypadku Hitler zażądał pilnie wyznaczenia dowódcy operacji „Weserübung”, którym został 1 marca 1940 r. gen. Falkenhorst², w drugim natomiast wyszły odpowiednie dyrektywy dla prasy, zalecające wyeksponowanie doniesień o incydencie z „Altmarkiem” i napiętnowanie „łamania neutralności Skandynawii przez Anglię” w „najostrzejszym tonie” (*in schärfster Tonart*)³. Jednocześnie Goebbels w swej mowie w Münster wyjaśnił własną wykładnię neutralności twierdząc, iż nie zgadza się z definicją, określającą ten fakt jedynie pod względem militarnym. Według niego pod pojęciem neutralności rozumieć należało nie tylko kwestie wojskowe, lecz również polityczne i propagandowe⁴. Dlatego zalecił on propagandzie, aby „nie groziła państwu neutralnemu karabinem”, lecz „poddała go terrorowi pojęcia neutralności stworzonego przez Niemców”⁵. Być może chodziło tu o stworzenie precedensu, iż każde słowo krytyki, wychodzące z tego państwa pod adresem Niemiec, mogło być uważane przez stronę hitlerowską jako nierespektowanie *de facto* przez samo państwo neutralne neutralności.

Incydent z „Altmarkiem” zapoczątkował kampanię propagandową, tym razem bardzo eksponowaną, której treścią był temat łamania neutralności wód Norwegii i Danii przez Wielką Brytanię. Jeden z czołowych publicystów „Krakauer Zeitung” H. Spannagel nazwał przypadek „Altmarku” „wypowiedzeniem wojny przez Anglię Europie”. Pisał on: „Die Schüsse, die wehrlosen deutschen Matrosen auf neutralem Boden entgegenpeitschten bedeuten gleichzeitig eine Kriegserklärung an Europa”⁶.

Owe wynurzenia wzmocniano emocjonalnie, co powodowało wzrost napięcia. Donoszono patetycznie: „Das deutsche Volk steht empörend und erschüttert vor der Bahre der sechs ermordeten Matrosen der «Altmark». In uns allen hebt der Zorn gegen die teuflischen Mörder an der Themse”⁷.

Następnie przewidywano, iż zaistniały wypadek miał być dopiero wstępem

¹ A. Bullock, *Hitler. Studium tyranii*, Warszawa 1975, s. 55. Patrz również: *Schwerster britischer Neutralitätsbruch in den norwegischen Hoheitsgewässer*, „Krakauer Zeitung” (dalej: Kr Zt) nr 41, 18/19 II 1940.

² Weisung nr 10.1 III 1940, [w:] W. Hubatsch (wyd.), *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung. Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht*, Frankfurt am Main 1962, s. 57.

³ „Vertraute Information” z dn. 17 II 1940 r.; H. Sündermann, *Tagesparolen. Deutsche Presseanweisungen aus den Jahren 1939–1945. Hitlers Propaganda und Kriegsführung*, Von Gerd Sudhold, Leoni am Starnberger See, 1973, s. 90.

⁴ W. Boelcke, *Wollt ihr den totalen Krieg? Die geheimen Goebbelkonferenzen 1939–1943*, Stuttgart 1967, s. 49.

⁵ Konf. z dn. 17 II 1940 r., [w:] W. Boelcke, *Wollt ihr den totalen Krieg?....* s. 49.

⁶ *Englands Kriegserklärung an Europa*, Kr Zt nr 42, 20 II 1940.

⁷ *Nur ein Auftakt*, Kr Zt nr 43, 21 II 1940.

do prób wciągnięcia Norwegii (przez Anglię) do wojny, donosząc o „mowie podżegującej Chamberlaina przeciwko Norwegii” (*Hetzrede Chamberlains gegen Norwegen*)⁸.

W celu uwiarygodnienia powyższej tezy wykorzystano tuż przed najazdem fakt wręczenia 5 kwietnia 1940 r. not dyplomatycznych brytyjskiego MSZ rządowi Danii i Norwegii. Dokumenty te stwierdzały, że neutralna postawa państw skandynawskich jest korzystna dla Niemiec. Sprzymierzeni zastrzegli sobie prawo do podjęcia kroków uniemożliwiających wykorzystanie przez Niemcy bogactw naturalnych tych państw⁹.

Reakcja propagandy hitlerowskiej była piorunująca. Wręczenie not zinterpretowano jako „początek gwałtu na neutralnej północy”¹⁰. Pisano: „Dieses Bekenntnis ist für uns sehr wertvoll, ebenso wie das Eingeständnis Monets, dass es den Alliierten gar nicht interessiere wenn Frauen und Kinder auch der neutralen Staaten unter der englischen Blockade zu leiden hätten”¹¹.

Uderzenie w nutę emocjonalną (pisano o ewentualnym głodzie „kobiet i dzieci” państw skandynawskich, mającym wynikać z blokady angielskiej) miało wzmacniać napięcie, a jednocześnie być doskonałą podbudową do późniejszej tezy o „wzięciu krajów skandynawskich pod opiekę niemiecką”.

Twierdzeniu temu dano dużą dozę prawdopodobieństwa przez wyeksponowanie i odpowiednią interpretację faktu założenia min przez Brytyjczyków u wybrzeży Norwegii, co było już zasugerowane w doręczonych notach. Propaganda określiła założenie min jako „brutalne pogwałcenie neutralności Skandynawii przez Londyn”¹², a przede wszystkim „wypowiedzenie wojny przez Anglię krajom neutralnym”¹³. Jednocześnie wyeksponowano protest rządu norweskiego¹⁴ jako potwierdzenie własnych ustaleń.

Fakty te, odpowiednio wyeksponowane i emocjonalnie opracowane, usprawiedliwić miały najazd.

PROPAGANDA PRZED AGRESJĄ NA FRANCJĘ

W czasie, gdy uwaga społeczeństwa zwrócona była ku problematyce skandynawskiej, we Francji nastąpiła przy końcu marca 1940 r. zmiana na stanowisku premiera. Eduard Daladier ustąpił na rzecz Paula Reynauda, reprezentującego bardziej zdecydowaną postawę wobec Niemiec. Ponieważ w odróżnieniu od krajów skandynawskich propaganda przedstawiała Francję jako agresora, fakt zmiany premiera zalecono wyeksponować jako symptom

⁸ *Hetzrede Chamberlains gegen Norwegen*. Kr Zt nr 43, 21 II 1940. Patrz też dalsze nagłówki.

⁹ *Encyklopedia II wojny światowej*, Warszawa 1975, s. 364.

¹⁰ *Die Vergewaltigung des neutralen Nordens beginnt*. Kr Zt nr 81, 7/9 IV 1940.

¹¹ Chodziło o zasugerowanie wcześniej twierdzenia, jakoby Anglia stosowała zasadę „cel uświęca środki”, ibidem.

¹² *Brutaler Neutralitätsbruch Londons. Minensperren vor Norwegens Häfen*, Kr Zt nr 82, 9 IV 1940.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

zaostrzenia kursu wojennego wobec Niemiec. P. Reynaud przedstawiany miał być jako eksponent polityki ekspansjonistycznej Anglii¹⁵. Odbiciem tego w „Kraukauer Zeitung” był sąd, iż kontynuuje on kurs niewolniczy wobec polityki brytyjskiej: „dass Frankreichs neuer Ministerpräsident die völlige Unterwerfung des Landes unter die britische Oberhoheit zustande bringen wird”¹⁶.

W celu „unaocznienia” kursu wojennego nowego premiera opublikowano na początku kwietnia dokument pochodzący, jak twierdzono, z francuskiego pisma „L’Illustration”. Sfałszowany później, przez propagandystów hitlerowskich¹⁷, przedstawiał on nowe granice w Europie proponowane rzekomo przez Reynauda. Dołączona mapka wskazywała m.in. podzielone Niemcy na Bawarię i Prusy, granicę z Francją na Renie, a z Polską na Odrze i Nysie¹⁸. Opublikowanie tego dokumentu, nakazane dyrektywą z 3 i 4 kwietnia¹⁹, poprzedzone było charakterystyką osobistości rządzących we Francji, przedstawianych jednocześnie jako wrogów Niemiec²⁰.

Bezpośrednio przed najazdem na Francję, już 1 maja 1940 r., propaganda starała się sugerować, że konflikt w Skandynawii zakończył się. Wyeksponowano zatem na pierwszej stronie podziękowanie Führera dla oddziałów Wehrmachtu, które brały udział w walkach na północy²¹. Starano się przez to uspokoić nastroje społeczne i odrzucić uwagę od wydarzeń w Skandynawii w celu uniknięcia wrażenia, zgodnie zresztą z prawdą, iż Niemcy walczą z wieloma przeciwnikami. Następnie starano się skierować uwagę społeczeństwa w innym kierunku niż planowany atak na Francję. Użyto w tym celu manewru odciągającego, polegającego na tygodniowej kampanii prasowej, dotyczącej tematyki „przygotowań Anglii do wojny na... Bałkanach”. Wykorzystano do tego dwa fakty: koncentrację floty brytyjskiej w Aleksandrii, jako wynik przemówienia Chamberlaina z 3 maja 1940 r. w Izbie Gmin, oraz jego rozmowę z P. Reynaudem.

W pierwszym przypadku stwierdzono, iż Londyn przygotowuje wojnę w rejonie Morza Śródziemnego²². Padały nawet nazwy krajów: Jugosławia, Rumunia, Grecja.

Rozmowę Reynauda z Chamberlainem wyeksponowano natomiast 7 maja 1940 r.²³. Wynikać z niej miały plany nowej akcji aliantów, przewidzianej

¹⁵ „Vertraute Information” 23 III 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 96; konf. z dn. 29 III 1940, [w:] Boelcke, op. cit., s. 52–53.

¹⁶ *Reynaud setzt Frankreichs Versklawung fort*, Kr Zt nr 70, 24/26 III 1940.

¹⁷ Patrz Boelcke, op. cit., s. 55.

¹⁸ *Das Wahnsinnsdokument der französischen Kriegshetzer*, Kr Zt nr 80, 6 IV 1940.

¹⁹ „Vertraute Information” 3,4 IV 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 96; konf. z dn. 3 IV 1940, [w:] Boelcke, op. cit., s. 35.

²⁰ *Drei Männer, die heute Frankreich regieren*, Kr Zt nr 79, 5 IV 1940. Patrz też: „Vertraute Information” 3 IV 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 97.

²¹ *Der Führer dankt seinen siegreichen Truppen in Norwegen für ihren entscheidenden Einsatz*, Kr Zt nr 101, 1/2 V 1940.

²² *London bereitet den Krieg im Mittelmeer vor*, Kr Zt nr 103, 4 V 1940.

²³ *Sensationelles Ferngespräch Chamberlains mit Reynaud*, Kr Zt nr 105, 7 V 1940. O tej rozmowie patrz Sündermann, op. cit., s. 102.

jakoby na 20 maja. Nagłówki „*Krakauer Zeitung*”, związane z tymi informacjami brzmiały: „*England fordert Durchmarschrecht von Bulgarien*”; „*Der Plan: Vorstoss von Griechenland gegen Donau und rumänisches Erdölgebiet*”; „*Britische Kriegsschiffe an der Ostküste gesichtet*”; „*Truppenzusammenziehung der Türken an der bulgarischen Grenze*”²⁴.

Następnego dnia (8 maja 1940) twierdzono wręcz, pisząc o przyczynach siania niepokoju na Bałkanach przez aliantów, iż plany mocarstw zachodnich są „jasne jak słońce”²⁵. W myśl „*Krakauer Zeitung*” chodziło o zablokowanie Włoch, wyjście na Bałkany i uderzenie na Niemcy, które spiesząc z pomocą Włochom zmuszone byłyby do odsłonięcia swej granicy na zachodzie. Podkreślono równocześnie, że Francja będzie ponosić główny ciężar wojny²⁶, natomiast głosy prasy zachodniej o ruchach wojsk niemieckich w kierunku granic Belgii i Holandii określono jako „brednie propagandy brytyjskiej”²⁷. „*Krakauer Zeitung*” donosił: „*Diese Erfindung vom Aufmarsch zweier deutscher Armeen gegen Holland soll die Welt von den Kriegsplänen der Westmächte ablenken. Reuter muss eigene Meldungen als gefälscht zurückziehen*” [...] „*Holland betont festen Willen zu Neutralität und Unabhängigkeit*”²⁸.

Jak bardzo propagandzie zależało na odwróceniu uwagi od kierunku planowanego najazdu, świadczą dyrektywy, zalecające eksponowanie tematu „planów Anglii” na Morzu Śródziemnym²⁹, nakazujące eksponowanie tzw. „głosów paniki”, pochodzących rzekomo z Europy Południowo-Wschodniej i Bliskiego Wschodu³⁰.

Opisany wyżej manewr odciągający spełniał dwa zasadnicze cele: w stosunku do zagranicy starał się maskować rzeczywisty kierunek ataku Niemiec, natomiast wobec swojego społeczeństwa starano się spacyfikować nastroje euforii wojennej, wynikłe z wojny w Skandynawii. Zapewne obawiano się, iż skutek zbyt podgrzanej atmosfery wojennej, w której społeczeństwo weszłoby w nowy konflikt, nie byłoby możliwości manewru w sterowaniu napięciem, np. w postaci jego stopniowania w czasie dalszej agresji. Liczono poza tym na efekt zaskoczenia, podnoszący rangę dowództwa Wehrmachtu i samego wojska. Służyły temu wymienione wyżej *dementi* o ruchach wojska niemieckiego w kierunku zachodnim i podawanie daty 20 maja jako terminu tzw. akcji alianckiej. Ten ostatni fakt mógł doskonale uwiarygodnić tezę, iż i tym razem Niemcy uprzedzili atak, nie dając się zwieść przeciwnikowi, co świadczyć miało o niezwykłym darze przewidywania, mądrości i elastyczności w dowodzeniu generalicji hitlerowskiej.

²⁴ Ibidem.

²⁵ *Die Pläne der Westmächte liegen offen zu Tage*, Kr Zt nr 106, 8 V 1940.

²⁶ *Frankreich soll die Hauptlast tragen*. Kr Zt nr 106, 8 V 1940.

²⁷ *Plumper Schwindel der britischen Lügenzentrale*, Kr Zt nr 107, 9 V 1940.

²⁸ „*Vertraute Information*” 5 V 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 102; dyrektywa z dn. 6 V 1940, [w:] Boelcke, op. cit., s. 66.

²⁹ Ibidem.

³⁰ „*Vertraute Information*” 3 V 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 102.

PROPAGANDA PRZED BITWĄ POWIETRZNĄ O ANGLIĘ

Natychmiast po kapitulacji Francji 22 czerwca 1940 r. uderzono silniej w nutę antyangielską. Propaganda hitlerowska chcąc podgrzać nastroje wojenne unikała wszelkich informacji, sugerujących jakiegokolwiek propozycje pokojowe Niemców wobec Anglików. Świadczy o tym chociażby urzędowe dementi informacji pochodzącej z agencji United Press, jakoby Rzesza przedkładała Brytyjczykom pewne propozycje pokojowe: „Demgegenüber wird festgestellt, dass diese Nachrichten von A bis Z erfunden und ihren Ursprung offenbar in den Wünschen gewisser Londoner Kreise hat, das englische Volk über die hoffnungslose Lage hinwegzutäuschen”³¹.

Jednocześnie wykorzystywano każde wydarzenie, aby utrzymać w mocy tezę o brutalności i ekspansywności poczynań kierownictwa Wielkiej Brytanii. Jednym z nich było zatopienie przez flotę brytyjską pewnej ilości francuskich okrętów wojennych w Oranie, w pierwszej połowie lipca 1940 r. Zinterpretowano to jednoznacznie jako „brutalny akt gwałtu Churchilla”³². W konsekwencji tego wypadku Francja zerwała stosunki dyplomatyczne z Anglią, co sensacyjnie wyeksponowano jako dowód osamotnienia politycznego Wielkiej Brytanii³³.

Wydarzeniem centralnym przed bitwą powietrzną o Wielką Brytanię było przemówienie Hitlera w Reichstagu 19 lipca 1940 r., w którym Führer mówiąc o beznadziejności położenia Anglii, zwrócił się do niej z tzw. „propozycjami pokojowymi”³⁴.

Nie bacząc na wcześniejsze dementowanie informacji o propozycjach pokojowych Niemiec, „Krakauer Zeitung” już następnego dnia (20 lipca 1940 r.), eksponując przemówienie Hitlera, butnie apelował do Churchilla: „Churchill wähle: richtigen Krieg oder schnellen Frieden”, „Stolzer Bericht — letzter Appell”³⁵.

Jednocześnie propaganda z właściwą sobie ostentacją prognozowała, iż „wielkoduszne propozycje Führera zostaną w Anglii odrzucone”³⁶, co zostało od razu skomentowane jako prowadzenie „katastrofalnej polityki”: „Dann wird Herr Churchill in die Geschichte eingehen als der Mann, der leichtsinnig das englische Weltreich aufs Spiel gesetzt und damit zerstört hat”³⁷.

Wreszcie numer „Krakauer Zeitung” z 24 lipca 1940 r.³⁸ doniósł o ne-

³¹ *Keine Friedensvorschläge an England*, Kr Zt nr 157, 5 VII 1940.

³² *Brutaler Gewaltakt Churchills: Feiger britischer Überfall auf die französische Flotte Flotte vor Oran*, Kr Zt nr 157, 5 VII 1940 oraz W. von Lojewski, *Churchill wütet*, ibidem.

³³ *Frankreich bricht die Beziehungen zu England ab*, Kr Zt nr 158, 6 VII 1940 oraz W. von Lojewski, *Das Ergebnis von Oran*, ibidem.

³⁴ Hitler postawił warunki zatrzymania wszystkich zdobyczy. Dyplomacja niemiecka usiłowała dotrzeć w Sztokholmie, Waszyngtonie i Watykanie do Brytyjczyków w celu pertraktacji. Churchill kazał te zabiegi zignorować. W. Churchill, *The second world war*, t. II, London, Toronto, Sydney 1956, s. 229 i n., wyd. V.

³⁵ Kr Zt nr 170, 20 VII 1940. Patrz też: W. Zarske, *Staatsmann, Feldherr und Prophet*, Kr Zt nr 170, 20 VII 1940. Jest to komentarz do przemówienia Hitlera z dn. 19 VII 1940 r.

³⁶ H. Spannagel, *Die Gehörlosen*, Kr Zt nr 171, 21/22 VII 1940.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Kr Zt nr 173, 24 VII 1940.

gatywnej odpowiedzi rządu angielskiego na „ofertę” Hitlera. Nagłówki brzmiały: *Englands letztes Wort: Halifax lehnt ab; Der Appell des Führers an die Vernunft war umsonst; Die Hetzer in London wollen nicht; Wüste Beschimpfungen gegen Deutschland und den Führer; Ein Übermass an widerlicher Heuchelei; Bibelsprüche sollen die leichtsinnige Frivolität verdecken.*

Odpowiedź angielska została obszernie skomentowana w artykule wstępnym H. Spannagela pod zmiennym tytułem *Die Würfel sind gefallen*. Autor widział w dalszym rozwoju wypadków tylko jedną drogę — wojnę: „Das deutsche Volk und Weltöffentlichkeit kennt jetzt die Fronten. Mit gutem Gewissen zieht nur der Führer und sein Volk gegen den letzten Feind, der auf dem europäischen Kontinent noch übrig geblieben ist. Das deutsche Volk ist bereit zu diesem letzten Waffengang. Mit eiserner Ruhe und gläubiger Siegeszuversicht warten seine Soldaten auf den Befehl des Führers. Dann wird die Endabrechnung beginnen und ein neues Europa als Krönung des Kampfes erstehen”³⁹.

Z cytowanego tekstu wynika sugestia propagandy, iż Anglia jest ostatnim wrogiem Niemiec przeznaczonym do zwyciężenia. Miała to być zachęta dla społeczeństwa niemieckiego do większego wysiłku. Jednocześnie jednak sprawiało to wrażenie, iż wojna się niebawem skończy. Wynikłej sytuacji, „zmuszającej” Rzeszę do tego „ostatniego posunięcia zbrojnego” (*zu diesem letzten Waffengang*), miał być winien „obłędnie głupi Churchill”⁴⁰. Tym samym dano narodowi niemieckiemu tylko jedną szansę: walkę z Anglią. Propaganda już zwyczajowo zrzuciła winę za wybuch konfliktu na stronę przeciwną, rozgrzeszając Niemców z agresji.

PRZED AGRESJĄ NA BAŁKANACH

W propagandzie przed najazdem na Jugosławię pojawiła się pewnego rodzaju trudność, bowiem dwa dni po podpisaniu (25 marca 1941 r.) przez Jugosławię przystąpienia do „paktu trzech” doszło do puczu antyniemieckiego gen. Simowica, co diametralnie zmieniło sytuację polityczną w tym kraju. Chociaż „Tagesparole”, czyli tzw. hasło dnia zalecane przez PROMI na dzień 26 marca 1941 r.⁴¹ rozkazywało odpowiednio wyekspozowanie przystąpienia Jugosławii do paktu oraz odnotowanie nawet głosów prasy światowej, dotyczących tego wydarzenia, już dyrektywa z dnia następnego⁴² zabraniała podawania jakichkolwiek informacji o zajściach w Jugosławii. „Tagesparole” z 28 marca 1941 r., donoszące o antyniemieckich ekscesach w tym kraju, wskazywało, że w Berlinie zaczęto się liczyć już wtedy

³⁹ H. Spannagel, *Die Würfel sind gefallen*, Kr Zt nr 173, 24 VII 1940.

⁴⁰ *Der wahnsinnige Churchill*, Kr Zt nr 171, 21/22 VII 1940.

⁴¹ Sündermann, op. cit., s. 135; Boelcke, op. cit., s. 176; *Jugoslawien dem Dreipakt beigetreten*, Kr Zt nr 69, 26 III 1941; W. von Lojewski, *Jugoslawiens Schritt*, Kr Zt nr 69, 26 III 1941.

⁴² „Tagesparole” 27 III 1941. [w:] Boelcke, op. cit., s. 176, Sündermann, op. cit., s. 135.

ze zbrojną interwencją na Bałkanach. Dyrektywa ta wyszła w dzień po podjęciu przez Hitlera decyzji o zaatakowaniu Jugosławii⁴³.

Od tego momentu starano się przygotować grunt pod agresję, wykorzystując kwestię puczu. Najpierw więc, wskutek niepewnej sytuacji politycznej starano się zatuszować ten niekorzystny dla Rzeszy fakt sensacyjnie wyeksponowaną propagandą wokół wizyty japońskiego ministra spraw zagranicznych Matsuoki w Berlinie. Owa kampania prasowa trwała w „*Krakauer Zeitung*” kilka dni⁴⁴. Następnie rzeczowo doniesiono o puczu⁴⁵, najpierw bez komentarzy, aby potem, w myśl odpowiedniego „*Tagesparole*”, zalecającego wzmocnienie propagandy przeciw Jugosławii i jej proangielskiemu rządowi⁴⁶, snuć refleksje na temat demonstracji antyniemieckich w Belgradzie, uderzać już tradycyjnie w ton emocjonalny, pisząc o „zabezpieczeniu niemieckich kobiet i dzieci”: „*Die Demonstranten unternahmen Angriffe auf deutsche Personen, zerstörten die Auslagen des deutschen Verkehrsbüros und verwüsteten die Räume des Schwäbisch — Deutschen Kulturbundes. Die wichtigsten Zentren der Stadt wurden von Militär besetzt, die deutsche Gesandtschaft abgeriegelt. In ihr sind die deutschen Frauen in Sicherheit gebracht*”⁴⁷.

W tym samym czasie podano, iż lud Chorwacji poddawany był aktom terroru z powodu swych sympatii do Niemców⁴⁸, co znów sugerowało chęć Niemców do obrony ciemniejących.

Na początku kwietnia „*Krakauer Zeitung*” doniósł już o wystąpieniach przeciwko volksdeutschom i reichsdeutschom⁴⁹, następnie wzmocniono tę propagandę, pisząc o „brutalnym” prześladowaniu volksdeutschów w Jugosławii: „*Vor dem Gebäude des englischen Konsilats kam es zu Ovationen. Es wurden Rufe wie „nieder mit den Deutschen” laut. In den Häusern deutscher Familien in Leibach wurden unter Rufen wie „Tod und Verderben den Deutschen” mit Steinen und Fernsterscheiben eingeschlagen und Hochrufe auf England ausgebracht*”⁵⁰.

Wreszcie 7 kwietnia 1941 r. „*Krakauer Zeitung*” zapewniał na pierwszej

⁴³ Weisung nr 25 (27 III 1941), [w:] W. Hubatsch (wyd.), *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung...*, s. 124; Weisung Nr 26 (3 IV 1941), ibidem, s. 127; Weisung nr 26a (5 IV 1941), ibidem, s. 130; Weisung nr 27 (13 IV 1941), ibidem, s. 131.

⁴⁴ *Matsuoka in Berlin begeistert empfangen*, Kr Zt nr 70, 27 III 1941; *Matsuoka beim Führer*, Kr Zt nr 71, 28 III 1941; *Lange Unterredung Matsuokas mit Reichsmarschall Göring in Karinhall*, Kr Zt nr 73, 30/31 III 1941.

⁴⁵ *Militärischer Staatsakt in Jugoslawien*, Kr Zt nr 71, 28 III 1941.

⁴⁶ „*Tagesparole*” 29 III 1941, Sündermann, op. cit., s. 136. Zalecono w tym czasie, aby wydarzenia w Jugosławii „więcej eksponować” (*etwas stärker in den Vordergrund treten*).

⁴⁷ *Deutschfeindliche Demonstrations in Belgrad*, Kr Zt nr 72, 29 III 1941.

⁴⁸ Patrz też *Panzerwagen beherrschen das Belgrader Strassenbild*, Kr Zt nr 73, 30/31 III 1941.

⁴⁹ *Die reichsdeutsche Kolonie verlässt Belgrad*, Kr Zt nr 74, 1 IV 1941. Dyrektywy zabraniały jeszcze wtedy wielkiej ekspozycji tematu (*grosse Aufmachung*). Patrz „*Tagesparole*” 31 III 1941, 1 IV 1941, 3 IV 1941, [w:] Sündermann, op. cit., s. 136. Patrz też Boelcke, op. cit., s. 178.

⁵⁰ *Nur v. H. der Kroaten der Einberufung gefolgt*, Kr Zt nr 75, 2 IV 1941.

stronie, iż w nowej Europie nie może mieć miejsca sytuacja, panująca w Belgradzie. Przypominając tezę o ciemieniu Chorwatów przez Jugosłowian, mieszaniu się Anglii w wewnętrzne sprawy Jugosławii oraz stare twierdzenie o „Wersalu”, gdzie, jak wspomniano, strano się z tego kraju zrobić państwo wielonarodowościowe⁵¹, tym samym przygotowano grunt pod najazd. „Tagesparole” z 6/7 kwietnia 1941 r. zaleciło ponadto wyeksponować na pierwszych stronach gazet gotowość Jugosławii do wojny (*äusserste Kriegsbereitschaft Jugoslawiens*)⁵².

Na kilka dni przed agresją rząd radziecki podpisał 5 kwietnia 1941 r. z Jugosławią pakt o przyjaźni. Nie było to korzystne dla Niemiec. „Tagesparole” z 6 kwietnia 1941 r. zalecało, aby w związku z tym wydarzeniem czekać na odpowiedni meldunek „Deutsches Nachrichten-Büro”. Meldunek taki nigdy nie nadszedł⁵³. Stało się to być może dlatego, iż nie chciano ukazywać rozbieżności w polityce Rzeszy i ZSRR w celu zamaskowania późniejszej agresji na ten kraj.

Przygotowania propagandowe do napadu na Jugosławię noszą znamiona działań pospiesznych, wynikłych z nieoczekiwanych wydarzeń (pucz Simowica). Sięgnięto więc do wypróbowanej przy agresji na Polskę tezy o cierpieniach i krzywdzie Niemców w Jugosławii w celu podgrzania nastrojów i po części uzasadnienia poczynionych kroków. Doszła do tego uniwersalna teza o „englische Kriegsausweitung” potwierdzona autorytetem Hitlera w jego apelu do narodu niemieckiego⁵⁴.

PROBLEM PROPAGANDY PRZED NAJAZDEM NA ZSRR

Główną tendencją propagandy, poprzedzającej agresję na ZSRR, była skrajna powściągliwość w interpretacji pewnych faktów i zdarzeń. Agresji nie przygotowywano propagandowo, lecz wręcz przeciwnie. Bezpośrednio przed atakiem starano się sprawiać wrażenie, iż w stosunkach radziecko-niemieckich nic nadzwyczajnego nie zaszło. Z drugiej jednak strony mimo paktu Ribbentrop-Mołotow, zawartego w sierpniu 1939 r., zalecano pewną oszczędność propagandy w interpretowaniu i przedstawianiu kwestii ZSRR⁵⁵. Prawdopodobnie zamierzano ustrzec się przed wyrobieniem w społeczeństwie pozytywnych sądów o tym kraju, co w dużej mierze pomogło późniejszej

⁵¹ *Für Verhältnisse wie in Belgrad ist im neuen Europa kein Platz mehr*, Kr Zt nr 79, 6/7 IV 1941.

⁵² Sündermann, op. cit., s. 137. Patrz też: *Die jugoslawische Wehrmacht mobilisiert*, Kr Zt nr 79, 6/7 IV 1941.

⁵³ Tak twierdził Sündermann, Sündermann, op. cit., s. 138.

⁵⁴ *Anruf des Führers an das deutsche Volk*, Kr Zt nr 80, 8 IV 1941.

⁵⁵ Powściągliwość ta dotyczyć miała kwestii ideologicznych, związanych np. z doniesieniami o świętach państwowych ZSRR (np. rocznice rewolucji październikowej), „Vertraute Information” 8 XI 1939, [w:] Sündermann, op. cit., s. 150, lub informacjami o życiu wewnątrz tego kraju, „Vertraute Information” 20 XII 1939 oraz 1 II 1940, ibidem, s. 150—151. Patrz też konf. z dn. 22 VIII 1940, [w:] Boelcke, op. cit., s. 220.

propagandzie — już w czasie agresji — w przeprowadzeniu zacieklej nagonki antyradzieckiej.

W pierwszą rocznicę podpisania sierpniowego paktu odpowiednia tzw. „Vertraute Information”, czyli „informacja poufna” jedna z tysięcy wydawanych przez ministerstwo propagandy, zalecała trzymanie się ściśle instrukcji DNB w interpretacji tego faktu⁵⁶. „Krakauer Zeitung” podkreślał 23 sierpnia 1940 r. polityczne znaczenie tego wydarzenia w postaci uniknięcia wojny z ZSRR, co mogło być, jak pisano, dogodnie dla Anglii: „Sie ging vor allem von der Überlegung aus, dass es ausschliesslich im englischen Interesse war, wenn Russland und Deutschland sich bekriegen”⁵⁷.

Jednocześnie zablokowano informacje, dotyczące zbliżenia radziecko-ame-rykańskiego⁵⁸, co zresztą skwapliwie wykorzystano później w czasie najazdu. Zabroniono w związku z tym publikacji na temat rozmów gospodarczych USA z ZSRR⁵⁹.

Wizyta Mołotowa w Berlinie 12 listopada 1940 r. miała być wprawdzie wyeksponowana, lecz bez własnych komentarzy⁶⁰. Nie było to bez powodu, bowiem rozmowy z Hitlerem odbyły się bez sukcesu⁶¹. Nie dziwi więc ton następnych „Tagesparolen”, zalecających skomentowanie wizyty powściągliwie i ogólnie, bez eksponowania komentarza, iż „Rosji i Niemcom wtedy działo się dobrze, gdy posiadali wspólne interesy i wspólną politykę”: „wenn sie gemeinsam ihre Interessen verfolgten und gemeinsame Politik machen”⁶².

Przystąpienie do „paktu trzech” Węgier i Rumunii spotkało się z krytyką ZSRR. „Tagesparole” z 23 listopada 1940 r. zaleciło nie podnosić tego tematu w prasie⁶³.

Dnia 18 grudnia 1940 r. Hitler wydał dyrektywę przygotowania „planu Barbarossa”⁶⁴, lecz na początku stycznia 1941 r. podpisano ostatni układ między Rzeszą a Związkiem Radzieckim. Prasie zalecono ekspozycję tego faktu na pierwszych stronach, jednakże znowu według ściśle wyznaczonych komentarzy. Nie można było np. podawać ilości importowanego zboża⁶⁵, zabroniono

⁵⁶ „Vertraute Information” 20 VIII 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 154.

⁵⁷ W. von Lojewski, *Berlin und Moskau zum ersten Jahrestag des deutsch-russischen Vertrages*, Kr Zt 199, 23 VIII 1940.

⁵⁸ „Vertraute Information” 9 X 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 155.

⁵⁹ „Vertraute Information” 13 X 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 156.

⁶⁰ „Tagesparole” 12 XI 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 156. Patrz też: *Molotow kommt nach Berlin*, Kr Zt nr 266, 10/11 XI 1940; *Schrecken und Rätselraten in London über Molotows Berliner Reise*, Kr Zt nr 267, 12 XI 1940. Por. też konf. z dn. 11 XI 1940. *Ohne Kombinationen über die Berliner Gespräche einzustellen*, [w:] Boelcke, op. cit., s. 154.

⁶¹ A. Bullock, *Hitler. Studium tyranii*, s. 547 i n. Por. też „Tagesparole” 13 XI 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 159.

⁶² „Tagesparole” 15 XI 1940, ibidem.

⁶³ Sündermann, op. cit., s. 160.

⁶⁴ Weisung nr 21, 18 XII 1940, [w:] W. Hubatsch (wyd.), *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung...*, s. 96.

⁶⁵ „Tagesparole” 10 I 1940, [w:] Sündermann, op. cit., s. 161.

cytowania głosów pracy zagranicznej⁶⁶. „Krakauer Zeitung” skomentował zawarcie układu gospodarczego następująco: „Das neue Abkommen mit der Sowjetunion, dass eine Fortsetzung und einen Ausbau der am 11. Februar 1940 getroffenen Vereinbarungen bringt, ist ein weiterer Beweis für die Zusammenarbeit beider Länder, die auf gesunder realer Grundlage aufgebaut ist”⁶⁷.

Jak wynika z cytowanego fragmentu, propaganda sugerowała na kilka miesięcy przed atakiem, gdy prace nad jego planami były w toku, całkowite unormowanie stosunków radziecko-niemieckich. Natomiast zakaz podawania informacji o ilości importowanego zboża miał w obliczu przygotowywanej agresji swój sens, a mianowicie po agresji na ZSRR i przerwaniu importu świadomość utraty konkretnej ilości żywności, pochodzącej z ZSRR, mogła wzbudzić uzasadniony niepokój społeczny. Dlatego też niefortunne wydaje się w tym kontekście stwierdzenie „Krakauer Zeitung” o „kilkakrotnym zwiększeniu dostaw radzieckiego zboża do Niemiec”: „So soll zum Beispiel die Getreidelieferung ein Mehrfaches der bisherigen Mengen ausmachen”⁶⁸.

Mimo owej tendencji propagandy do wskazywania, że między Rzeszą a ZSRR nic konkretnego nie zaszło, chociaż z „Tagesparolen” wyczytać można było pogorszenie się stosunków między tymi krajami, 22 stycznia 1941 r., a więc dokładnie sześć miesięcy przed uderzeniem, nakazano poinformować społeczeństwo o zniesieniu przez USA embarga na dostawy broni i surowców do ZSRR, zalecając jednak umieszczenie tej informacji wewnątrz gazet⁶⁹. „Krakauer Zeitung” umieścił tę notatkę na pierwszej stronie⁷⁰.

13 marca 1941 r. wyszła uzupełniająca dyrektywa wojskowa Hitlera do dyrektywy nr 21 w związku z „planem Barbarossa”⁷¹, jednakże niebawem podpisano radziecko-japoński pakt o nieagresji, co nie było na rękę Hitlerowi. Mimo to prasa skomentowała ten krok, oczywiście w myśl wytycznych, jako pozytywny w ujęciu rządu niemieckiego, normujący stosunki polityczne we wschodniej Azji: „Offizielle Kreise und das Volk von Mantschuko begrüßen den Abschlusdes japanisch-sowjetrussischen Neutralitätspaktes durch welchen der Frieden an der sowjetrussisch-mantschurischen Grenze gefestigt und die Lösung der verschiedenen Probleme hinsichtlich der sowjetrussisch-mantschurischen Grenze beschleunigt wird”⁷².

Na początku maja 1941 r. dokonano w ZSRR politycznego manewru czynionego w chwilach kryzysu. Stalin przejął funkcję szefa rządu. „Tages-

⁶⁶ „Tagespraale” 11 X 1941, ibidem.

⁶⁷ H. Krafft, *Russlandsgeschäft wird grösser*, Kr Zt nr 7, 11 I 1941; *Zusammenarbeit mit wird weiter vertieft*, ibidem.

⁶⁸ H. Krafft, *Russlandsgeschäft...*

⁶⁹ „Tagesparole” 22 I 1941, [w:] Sündermann, op. cit., s. 162.

⁷⁰ *USA — Embargo gegen Moskau aufgehoben*, Kr Zt nr 17, 23 I 1941.

⁷¹ Richtlinien (...) zur Weisung nr 21, 13 III 1941, [w:] W. Hubatsch (wyd.), *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung...*, s. 101.

⁷² „Tagesparole” 14 IV 1941, [w:] Sündermann, op. cit., s. 163. Patrz też W. von Lojewski, *Japan und Russland*, Kr Zt nr 85. 15 IV 1941; *Neutralitätspakt Japan-Russland*, ibidem.

parole” zalecał donieść o tym wewnątrz gazet bez komentarzy⁷³, zabraniając podejmowania głosów prasy obcej⁷⁴.

W ostatnich tygodniach przed napadem na ZSRR w prasie panowała cisza. Tematu radzieckiego nie podejmowano. Atak był więc maskowany.

Kończąc omawianie problemu propagandowego przygotowywania agresji, zasygnalizujemy dalsze jej przejawy, a mianowicie kwestię Afryki. W propagandzie nie było przygotowań do wynikłych zdarzeń, bowiem niepowodzenia włoskie w Afryce Północnej z 1940 r. nie dawały na razie propagandzie odpowiedniego materiału, który wykorzystano o wiele później, gdy Włochy odpadły od sojuszników Rzeszy.

Desant niemiecki w Afryce 31 marca 1941 r. wypadł w czasie, gdy przygotowywano się do zajęcia Jugosławii i Grecji. Obawiano się zatem ukazywania społeczeństwu zbyt wielu wrogów, bowiem mogły odżyć wspomnienia z I wojny światowej i walki Niemiec z wieloma przeciwnikami. O walkach w Afryce z tego okresu donoszono wtedy, gdy Niemcy odnosili ewidentne sukcesy.

Również wejście Wehrmachtu do nie okupowanej części Francji było dokonane bez zbyt wielu przygotowań, chociaż z propagandy przed inwazją aliancką z 6 kwietnia 1944 r. jasno wynikała konieczność poczynionych później kroków.

Reasumując poczynione w tym opracowaniu spostrzeżenia można dojść do następujących wniosków: 1) poczynania propagandy hitlerowskiej zsynchronizowane były z polityką kierownictwa nazistowskiego, 2) starano się zatem dyrygować opinią społeczną przez stopniowanie, niwelowanie i wzmacnianie napięcia. Biorąc pod uwagę specyfikę państwa hitlerowskiego, nie było to trudne.

ПРОПАГАНДИСТСКАЯ ПОДГОТОВКА ГИТЛЕРОВСКОЙ АГРЕССИИ 1940—1941 ГГ. В „КРАКАУЭР ЦАЙТУНГ”

В настоящем исследовании дан опыт краткого разбора проблемы пропагандистской подготовки немецкого общественного мнения в Генерал-губернаторстве к предстоящим актам агрессии гитлеровских вооруженных сил в 1940—1941 гг. В качестве источников, использованных под углом зрения данной проблематики, взяты годовые сшивки газеты „Кракауэр цайтунг” и аналогичные директивы Министерства пропаганды Германии (PROMI), направляемые в соответствующие пропагандистские учреждения в Германии и оккупированных странах.

Из большого числа актов агрессии, к которым подготавливали немецкий народ, выбраны лишь некоторые. Это: нападение на Данию и Норвегию, вторжение во Францию и соседствующие с ней страны, так называемая „воздушная битва за Англию”, агрессия на Балканах и нападение на Советский Союз.

⁷³ „Tagesparole” 7 V 1941, [w:] Sündermann, op. cit., s. 164.

⁷⁴ „Tagesparole” 8 V 1941. ibidem.

Подготавливая общественное мнение в Генерал-губернаторстве к предстоящим военным действиям вермахта, гитлеровская пропаганда использовала имевшие место факты и события и пыталась по-своему объяснять их, причем некоторые события, предшествовавшие агрессии, выступали как специфические отправные точки, служащие регулированию напряженности и зачастую маскировке агрессии.

Итак, в пропагандистской подготовке нападения на Данию и Норвегию были использованы, в частности, инцидент с немецким судном „Альтмарк“, произошедший 16 II 1940 г., отправление в связи с этим британским МИД дипломатических нот правительствам Дании и Норвегии, а также заминирование территориальных вод этих стран английским военно-морским флотом, что было использовано пропагандой как кульминационный пункт перед событиями в Норвегии, обосновывающий в связи с „грубым нарушением нейтралитета Скандинавии Лондоном“ распространение немецкого патрона над этой территорией.

Перед нападением на Францию было использовано произошедшее изменение на посту премьер-министра правительства Франции (в марте 1940 г.) для усиления антифранцузской пропаганды. Нового премьер-министра, а именно П. Рейно, представляли как „сторонника антигерманской политики“. „В доказательство“ этого был опубликован документ (впрочем, фальсифицированный гитлеровцами), взятый из французского журнала „L'Illustration“, представляющий П. Рейно на фоне карты с новым делением Германии. Этой пропаганде предшествовала характеристика правящих личностей во Франции, представленных как яростных врагов Германии. Непосредственно перед нападением делались попытки внушить, что Англия намеревается разжечь новый конфликт на Балканах. Этим отвлекающим маневром пытались замаскировать действительное направление атаки вермахта (прием был рассчитан на границу), повысить ранг гитлеровского командования (генералы не позволили англичанам „обвести себя вокруг пальца“). Одновременно с этим опровергались выступления противника, в которых сообщалось о неподвижении немецких войск по направлению к французской границе. Нападение на Францию якобы опережало нападение Англии, поскольку после совершенного нападения гитлеровская пропаганда утверждала, что Англия преднамеренно давала понять о военных действиях на Балканах, чтобы обмануть Германию в связи с планируемым нападением с территории Франции.

Перед воздушной битвой за Англию, немедленно после капитуляции Франции, пропаганда избегала какой-либо информации, наводящей на мысль о каких-либо мирных предложениях Германии по отношению к Англии, опровергая сообщения иностранных информационных агентств, утверждавших, что Германия хочет мира с Великобританией. Однако после выступления Гитлера в рейхстаге 19 VII 1940 г., в котором фюрер, говоря о безнадежности положения Англии, обратился к ней с так называемыми „мирными предложениями“, тон пропаганды изменился. Когда эти „предложения“ были отвергнуты британским правительством, пропаганда показывала немецкому народу только один выход: продолжение борьбы.

Перед нападением на Югославию пропаганда столкнулась с некоторого рода трудностью. После присоединения этой страны к „пакту трех“ произошел антигерманский путч генерала Симовича, что диаметрально изменило политическую ситуацию в Югославии. Чтобы стабилизировать ее в соответствии с пожеланиями Германии, Гитлер выбрал агрессивную. В конце марта 1941 г. начали сообщать об антинемецких эксцессах в Югославии, преследовании проживавших там немцев и т.п. Следовательно, это была поспешно придуманная уловка, подобная той, которую выдвигали перед нападением на Польшу.

Относительно нападения на СССР главной тенденцией предшествовавшей этому пропаганды была крайняя сдержанность в толковании некоторых фактов и событий. Перед самым же нападением в „Кракауэр цайтунг“ тему СССР замалчивали. Общий тон пропаганды, касающейся СССР в период до 22 VI 1941 г. давал понять, что в гер-

манско-советских отношениях не произошло ничего, достойного внимания. Следовательно, нападение тоже маскировалось пропагандой.

Обобщая пропагандистские действия, подготавливающие акты гитлеровской агрессии, можно сделать вывод, что работа пропагандистского центра синхронизировалась с политикой нацистского руководства. Таким образом пытались дирижировать общественным мнением на пути постепенного изменения, нивелирования и усиления напряженности. Если принять во внимание специфику гитлеровского государства, это не было трудным делом.

PREPARATIONS BY THE PROPAGANDA OF HITLERITE 1940—1941 AGRESSIONS IN THE "KRAKAUER ZEITUNG"

The article gives a concise description of how the German public opinion in the General Gouvernement was prepared by the propaganda machinery for planned acts of aggression by Hitlerite armed forces in the years 1940—1941. The main sources of information were the issues of the "Krakauer Zeitung" and adequate directives of the Third Reich's Propaganda Ministry (PROMI), sent to institutions responsible for propaganda in Germany and in the occupied countries.

The German nation was prepared only for some of the many acts of aggression. They were: aggression against Denmark and Norway, invasion of France and the neighbouring countries, the Battle of England, aggression against the Balkan countries, and invasion of the USSR.

Preparing the German public opinion in the GG for the coming military moves by Wehrmacht, the Hitlerite propaganda exploited certain facts and developments, trying to interpret them to its own ends and manipulating some events in order to control tensions and quite often to disguise aggression.

For instance, before the attack on Denmark and Norway the Hitlerite propaganda had used the incident with the German ship "Altmark" that took place on February 16, 1940. Diplomatic notes sent in this connection by the British Foreign Office to the governments of Denmark and Norway, and the fact that territorial waters of those countries had been mined by the British Navy, served the propaganda to claim that Germany had to take the area under its protection, following "a brutal violation of the neutrality of Scandinavian countries".

A change on the post of the French prime minister in March 1940 was used before the invasion of France to step up anti-French propaganda. P. Reynaud, the new prime minister was presented as an "advocate of anto-German policy". To prove it a forged "document" was publicized, a photograph taken allegedly from the French magazine "L'Illustration", presenting Mr Reynaud against a map on which Germany was again divided. This publication was preceded by provocative descriptions of French ruling personalited, in which they were presented as fierce enemies of Germany. Immediately before the attack, the propaganda suggested Britain was intending to flare up a new conflict in the Balkans. The trick served to disguise the true direction of the Wehrmacht's attack (this was intended for foreigners) and raise the image of the Hitlerite command ("the generals wouldn't be duped by the British"). Reports of the enemy about the German troops movements towards the French border were denied at the same time. The attack on France was presented as a forestalling of a British assault. After the aggression the Hitlerites claimed Britain was deliberately suggesting hostilities in the Balkans to deceive the Germans and turn their attention away from a planned attack from the French territory.

After the French surrender and before the Battle of England, the Hitlerite propaganda

avoided any mention of peace proposals suggested by Germany towards Britain and denied reports by foreign press agencies saying that the Third Reich wishes peace with Great Britain. However, the propaganda changed its tune after Hitler's speech in the Reichstag of February 19, 1940, in which the Führer spoke of the hopeless situation of Great Britain and offered her "peace proposals". When the "proposals" were rejected by the British government, the propaganda showed only one way out to the nation: continued war.

Before the aggression against Yugoslavia the propaganda was faced with certain difficulty. The country joined the Axis but later there was a military *coup d'état* under general Simovic, aimed against Germany, diametrically changing the political situation in Yugoslavia. To bring her to stability on German lines the Reich decided to launch aggression. Numerous reports were appearing towards the end of March 1941 on anti-German provocations, prosecutions of Germans living in Yugoslavia and the like. Insinuations were fabricated hastily and were similar to those spread around before the invasion of Poland.

The assault on the USSR was preceded by extremely reticent interpretation in the propaganda of certain facts and events. Immediately before the attack the subject of the USSR disappeared from the columns of the "Krakauer Zeitung". The general tendency of the propaganda before the 22nd of June 1941 was meant to suggest that nothing worthy of attention was happening in German-Soviet relations. So, propaganda was also disguising the attack.

Summing up propaganda efforts to prepare people for Hitlerite acts of aggression, we may come to a conclusion that the work of the propaganda centre was closely synchronized with the policy of the Nazi leadership. They tried to control public opinion by gradating, quashing or stepping up tensions. Considering the specific nature of the Nazi state it was not a difficult task.